

K32/27

S627

0-16

AM/7/27

S.Naoa

Some points of cattle keeping.
Go rutwa go fagola.

16

1

Dikgomo di rutwa ka tsela tse ntsi. Fa kgomo e rutwa go gangwa e le la n'ha e tsala ka tlwaelo e fa a se na letsogo la kgomo o bitsa yo mongwe go tla e mo tshwarela pele ka kgole. Ke gore monna o ba a itshaba gore fa a kile a bofa kgomo tshadi dinaka pele kgomo ye e nne e thule ke metlha. Ja ka ka Motshusi monna wa Tsiane ya agileng ga Dintshi dithabeng e rile kgongwana e tshwana e tsetse a tshaba go e loka kgole dinakeng pele, a mpa a kopa Mokadi mosimane wa Matshila gore a thone go e bofa dinakeng pele. Mokadi a tsaya kgole a e loka dinakeng fela ya tlola ya re e ya mo thula a ba a e bofa koteng. A e kaga ya nna ya fofa-fofa e ntse e thula le kota. Ke gona Motshusi a tla re go Mokadi, le wena o tlhoka letsogo la kgomo. Ke fa go tla tsala e kgunwana, janong Motshusi mmina phuti a kopa mokgomana, Radipeo wa ga Nawa gore a e kgokele pele dinakeng. Ke fa mokgomana a tsaya kgole a e bofa dinakeng a e kkokella koteng; a tsaya ya maoto-morago kgole a ye bofa, kgunwana ya ema fela. Ke fa monna wa Tsiane a tla re Wena o na le letsogo la go bofa kgomo. Fa Motshusi a botsiswa gore o tshaba a ntse di bofelwa ke mang ka metlha a re dikgomo-tshadi tsa gagwe tse ntsi o na a bitse Senakale monna wa Motlhoki go mmofela tsona, le fa a tlwaetsa tsa go lema o na a bitsa monna wa Motlhoki go tla mmofela tsona ka go tshaba gore dipholwana tse tshwerweng ke yena ka seatla di ne di thule ka metlha. Fa e re kgomo-tshadi e thongwa go gangwa ya tlola thata mogami a e gamela fa gatshe go tlhwaetsa matswele pele. Go thwe ya bo e jewa ke monyekeledi fa e tlola. Mafsi a mathomo a go thweg kgatsele a jewa ke modisa wa tsona mosimane kapa mosetsana ya neng a disa. Bagodi ga ba e je go fitlhela e tiharolla, fa e sa na go tiharolosa basadi ba thoma go ja mafsi a yona banna bo a ba ntse ba saba ka mafsi a meroba. Mafsi a mathomo a kgatsele a a tswang sakeng fa a sa na go ritwa a utlwelelwa ke ngwana yo mongwe kapa modisana. Fa e le gore ngwana kapa mosimane ya utlweletseng kgatsele o rata dijo thata namane ya kgomo yeo e tlile go tshwenya ka go ganna

2

3

matsweleng fa e kotelwa. Fa e le gore mosimane kapa ngwanyana ya
 jeleng kgatsele pele ga se lesodu e tllilo gore fa monna a gama
 4 kgomo namanyane ya yona ya e tlogela ya yo ja mokaragana ka
 lesakeng kapa ya ema pele ga mmayo gore mmayo e e latswe. Ja ka
 Thipe monna wa Matsila e rile a etile ga Halerong mosadi wa
 Tsiane mmamalomae fa ga Dintshi ba mo kopa gore a yo ba gae la
 ditshadi. Ke fa Thipe a tsaya dikgole le dikgamelo a ya sakeng
 a bile a na le mosetsana Mmanare motsalage ya neng a yo mo
 tshwarela kgamelo. E rile ba fitlha sakeng Mmanare a ntsha namane
 ya Tshalemeisi ya rokodisa mmayo, e rile mmayo e rokotsa Thipe a
 tsaya kgole ya mato-morago a e bofa. Janong Mmanare ngwanyana wa
 Tsiane a tsentsha kgamelo, e rile fa Thipe a thoma go gama namane
 ya ganna letsweleng ya budulala, thipe a e betsa ka sekotelo ya
 lesa letswele ya thoma go thula mmayo ka tlhogo segubeng. Ke fa
 5 Thipe monna wa mmina kgwena a tla botsisa Mmanare gore kgatsele
 ya kgomo yeo e jelwe ke mang pele. Mosetsana a bolella Thipe
 gore ke yena ya utlweletseng pele kgatsele ya Tshalemeisi. Ke
 gona Thipe a tla re go ya bonala gore o rata dijo thata o ka bona
 ke re ke kotela namane e gana.

Mokgomana yo mogolo ga Mfatlha Ramabele monna wa Nawa mmina
 phuti e rile a sa agile Potwareng a bo a nna le mosimane go thwe
 Matopana le w gagwe Radipeo. Janong e rile a rata go tlwaetsa
 pholwana tse pedi go goga a bitsa Matopana a bitsa Radipeo, a ba
 naya yo mongwe le mongwe kgole gore ba thome go tshwara matlwaetsa.
 Matopana a tshwara ya gagwe pele ya gogelwa fa pholong tse pedi
 tse tlwaetseng, Radipeo yena a tshwara ya gagwe fela e ntse e
 leka go thula le go mo tlolela a e gogela go tse tharo tse emeng.

6 Janong ga bwa joko pele tse tlhwaetseng tsa ko pele, ke fa
 mosimane Matopana a tsholetsa joko a bofella ya neng a e tshwere
 pele a boya a sitela Radipeo le yena a e loka joko fela e ntse e
 re ke ya thula. Fa di sa na go bwa dijoko Matopana a tsaya lepala-
 katla a re ga di tsamaye; di ne di goga kgopa-ka-mpa ya monato.
 E rile fa tsa pele di simolla go goga ye e neng e tshwerwe ke yena
 Matopana ya robala gatshe, e neng e tshwerwe ke Radipeo pholwana ya

7 goga e tlolela pele. Ya Matopana e ile ya tsogela bothateng e bile e fiswa le ka molelo maragong. Ke gona morena Ramabele a tla bolella Matopana gore o motlapa, a ka bona ka pholwana e supa gore diatla tsa gagwe di metsi. Ya Radipeo ya nama ya gogela mogogela ruri ya supa gore Radipeo ga a diatla di metsi.

Kgomo ga e le letlhanya monna o e tshwara ka nko, fela monna a e tshwara nko e name e eme e se ka e tlhwa e rakgatlha. Le yona kgomo ya tshadi fa e tlola thata e ne e phungwe nko ka lemepo go gokelwe tshipi; e tla re fa motho a e gama e tlola a e loka kgole fa nkong, ya nama ya ema.

8 Dipowana tse di faolwang di faolwa fale e le marina gore di tle di se ka tsa nwa ke dintsi. Powana fa e fagolwa e lokwa kgole tlhogong e bofiwe ka engwe mpeng, e wisetswe gatshe. Fa e wela gatshe yo mongwe monna a e ngate ka mogatla, janong e gokelwe dikgole maotong a morago le a ko pele, mofagodi a atamele a tshwere thipa a kotame gare ga maoto a ko pele le a morago, banna ba ba gogileng maoto a morago a ba a gogele thata ko morago gore mofagodi a gumane sebaka sa go faola pila. Fa monna a fagola pholwana tse lesoke kapa tse tlhano o ira bjalwana ba letshwaolo, gore fa banna ba ba mo thusitseng ba fetša ba tle ba phoke-phoke go tlosa sethitho. Ke tlhwaelo metlheng eno gore go irwe bojawa fa monna a fagola, fa go sa irwa bojalwana banna ba bangwe ga n'e ba yo thusa. Janong fa powana e wetse gatshe banna ba e palakile mofagodi o sega pele letlalo le ka tlase ga dithokolo a le beye kwa janong a ntshe thokolo e ngwe a e goge ka thipa a ntshe a busetsa a dikgotsana tsa ka teng morago gore go tswa mosifa o o tshwereng thokolo fela, fa a bona gore o tswile thata o o ripela ko kutung ya ona a latlhele thokolo kwa. Le ye ngwe thokolo mofagodi o e ntsha jaana a alelelwa gore mosifa wa thokolo a o ripele ko kutung. Fa a feditse go e fagola o e tshela letswai ka teng. Fa go fagoleng le gona ga go fagole motho fela go fagola monna ya se nang seruruso ya itseng. Janong dithokolo tsa letshwaolo ka tsa basimane ga Mfatlha, ba tla di apaya ka pitsa ba di ja. Kolobe le mptsa tsona ga di fagolwe ja ka ka dipoo tsa dikgomo, tsona ga go

segwe tlalo la dithokolo go phatlolwa fa godimo ga letlalo go lebana le thokolo, janong mofagodi a panyeletse thokolo e tswela ka ntle a busetse dinama ko teng ka thipa, a ripele mosifa wa thokolo ko morago a rine kutung a latlhe nageng. Le ka go e ngwe o phatlola phatlha godimo ga thokolo a kgone a e panyeletsa e tswa. Mptsa le kolobe tsona ga di tshelwe sepe le thokolo tsa tsona di latlhwa fela ga di jewe le ke mosimane.

- 10 Dipholwana fa di sa na go fagolwa ga di iswe le kgomo tse dingwe madisong ko nageng, tsona di diswa ke mokhalabje fa, babapi le gae, ka dinako o di isa metsing. Go tshabiswa gore fa di ka tsamaya le tse dingwe di ka di bokollela tsa di bolaya.
- 11 Kgomo di fagolwa pele di bolla go ya fula. Fa kgomo e sule nageng ka go sule phologolo mosimane o tla utlwa ka go bokolla ga dikgomo, janong a sianne go ya tlhola gore molato ke eng. Fa a fitlhela gore go sule kgomo ya tsona e tla re mantsiboya a ya gae a e pipe tsa ka matlhaku a meswane a fitlha a begela rragwe ka yona. Janong fa monna a utlwile o tla nama a bit a ba agisaneng le yena, janong ba name ba golele dipholo ba ake kgopa ka mpa ba yo bua kgomo yeo. Monna yo mongwe le yo mongwe ya ileng go thusa go bua kgomo o tla fiwa legopelo, le basimane ba ba neng ba tshwareletse banna ba fiwa magopelo a bona. Pudi, nku le kolobe tsona fa di sule ga di na mogopelo ga e se fela go apeelwa sebete le lebeta fela ga ja babui.

Kgomo fa e sule monga yona a se teng e buwa fela go sengwe magopelo a banna fela go fele. Mosadi wa teng o tla leka go e golo-la pila, e tla re fa monna a fitlha a begelwa pila ke monna ya neng a laetswe go tlhola kgomo tsa monna yeo. Mosadi yena ga a na maatla fa pegelong ya lesa la kgomo tse suleng monna a se teng. Ya go sule kgomo kapa pudi ya modisa e tshwaetsweng yena rragwe o tla mo tshwaisa e ngwe gape a sa na go rerisana le mosadi. Kgogo yona fa e sule monna o begelwa ke mosadi wa gagwe, ga e le kgogo e neng e tlhabetswe moeng monna a se teng mosadi ga a ke a begela monna e ka nna ya re ka tsatsi le lengwe mosadi a rata a mmolelela fela gore o ile a tlhabela moeti kgogo e nngwe.

Tabeng e jaana monna ga a ke a bolela sepe ka gore kgogo ke ya mosadi. Fa monna yo mongwe a rata go adima pholo kapa dipholo go mosadi yo monna a ileng go eta o tla bolella mosadi yo mme mosadi yena o tla mo lumlela dipholo fa a sa go begela monna ya laetsweng go lebella dikgomo. Go na le kgomo tse dingwe tse rutwang ke monna ka moo batlang ka teng, o ka gumana monna a golelela dipholo a le nosi ka mono. Monna wa mofuta wo fa a kanna dipholo o tsaya lepalakatla a di betsetse ko dikgoleng e tla re fale di lebile fa dikgolelong a fetela pele ga tsona a tsaya dikgole a tswara tse dingwe a bofella dikgolelong tsa tsona; fa tse dingwe di re ke sitella morago o sianna morago a di sape ka lepalakatla di be di tsene fa go tse golegilweng, a fetele pele a di loke dikgomo ditlhogong. Monna o tla nne a di ire jalo go fitlhela di tlhwaela pila tso taotlhe.

Kgomo-tshadi kapa pholo o sa tlhwaeleng ka bonako go thwe ya bo e le kgomo a ye e ileng ya tsaletsweng nageng. Lebotlwana le tsaletsweng sakeng le lebotlwana le tsaletsweng nageng a ya fapana, le le tsaletsweng sakeng ga le tshabe kgole ya fa molaleng fela le le tsaletsweng nageng a fa le lokwa kgole le ya tlolaka le be le bokolle.

END. S. 627